

De oudste vereniging van Toonkunst Bussum

Marcus van der Heide

In 1880 werd in Bussum het gemengde koor Caecilia opgericht. *De Gooien Eemlander* berichtte 11 december 1880: 'Reeds meermalen heeft deze gemeente getoond wat zij door onderlinge eendracht en samenwerking vermag. Ook thans is dit weder gebleken bij de oprichting eener zangvereniging, waartoe reeds dadelijk 40 zowel dames als heeren werkende leden en een even groot aantal kunstlievende leden zijn toegetreden. Wij wenschen den jeugdigen vereniging de meesten voorspoed in haar streven.' De bekende Amsterdamse musicus Jacques Hartog werd de dirigent.¹ De eerste uitvoering van de Zangvereniging Caecilia vond plaats op 20 april 1881. Op 17 maart 1883 trad Caecilia toe tot de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst.² Dat lidmaatschap gaf status en bovendien konden de aangesloten verenigingen, die afdelingen werden genoemd, muziek lenen uit de bibliotheek van de Maatschappij. In vogelvlucht volgt nu wat Toonkunst Bussum in haar 140-jarig bestaan heeft beleefd.

Gustav Adolph Heinze

Op 28 april 1883 gaf het Toonkunstkoor zijn eerste concert. Maar in 1884 nam Hartog ontslag. Hij had andere aspiraties, zoals lesgeven aan Toonkunstmuziekscholen in Amsterdam en vooral publiceren. In 1903 werd hij de eerste privaatdocent (bijzonder hoogleraar) musicologie aan de Universiteit van Amsterdam. Hartogs opvolger werd Gustav Adolph Heinze.³ In 1882 was hij al directeur van het Toonkunstkoor Hilversum geworden. Met ook het Toonkunstkoor Bussum onder zijn hoede kon hij de twee afdelingen samenvoegen voor gemeenschappelijke uitvoeringen. Al op 23 december 1884 traden de twee koren gezamenlijk op in Hilversum. Er zouden nog vier gezamenlijke optredens volgen. Na het laatste concert op 5 maart 1887 in Hilversum gingen de beide afdelingen weer hun eigen weg.

Het monument voor Heinze van 'zijne vrienden en vereerders' uit 1904 op de Brink in Muiderberg (foto Cees Camel)

Bussum:

MAATSCHAPPIJ
tot Bevordering der Toonkunst.
GECOMBINEERDE UITVOERING,
der afdelingen HILVERSUM en BUSSUM,
op **DINSDAG 23 DECEMBER 1884,**
des avonds ten 8 ure,
in het Hôtél „HET HOF VAN HOLLANT”
te HILVERSUM,
onder leiding van den Heer **G. A. HEINZE,**
en welwillende medewerking van
Mej. M. L. (Sopraan).
Piano-accompagnement door den Heer
C. ANDRIESEN Jr.

1°. Psalm 42, Koor
en Solo . . . *F. Mendelssohn Bartholdy.*
2°. Preciosa, Ouverture, Koor
en Solo *O. M. von Weber.*
(met een verbindend gedicht van Mevr. *Heinze-Berg*).
Voor te dragen door den Heer **E. G.**
3°. Frühlings Botschaft . . *Niels W. Gade.*
Leden der Maatschappij persoonlijk vrije
toegang; leden der medewerkende Afdelingen
en kunstlievende leden toegang met ééne Dame.
Dames-leden kunnen ook een Heer of eene
Dame introduceeren. Entrée voor meerdere
Dames of vreemdelingen **ƒ 1,50.**
Tekstboekjes zijn te verkrijgen à 25 cent
op den avond der uitvoering aan de Zaal, en
van heden af bij de Boekhandelaars **JOHs.**
GERADTS & COMP., bij welke laatste ook
van Maandag 23 Dec. af plaats en te bespreken
zijn à 10 cent per plaats.
Trein 10.50 van Hilversum
zal te Bussum stoppen.

In Muiderberg ontstond een ware Heinze-cultus rond de gevierde en geliefde musicus. Aubades en serenades door koren en orkesten vielen hem ten deel. Op de Brink aldaar kwam na zijn dood in 1904 een gedenksteen.

De eerste Toonkunst Muziekschool

Heinze richtte in Bussum ook een Toonkunstmuziekschool op.⁴ Op 7 oktober 1885 werd gestart met 16 leerlingen voor piano en 30 leerlingen voor het koor. Het zangonderwijs verzorgde Heinze zelf, het piano-onderwijs was in handen van D.J.N. Gunters. Nadat Heinze in 1888 een hersenbloeding had gehad, leidde de school een kwakkelend bestaan en na een paar jaar hield hij op te bestaan. Gunters was intussen een eigen muziekschool begonnen en werd in 1893 directeur van de in 1891 opgerichte Harmonie Crescendo.

Vignet van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst

Gerbrand Dorper

Heinze's opvolger werd Gerbrand Dorper. In 1893 werd hij erelid, daar hij 'sedert vele jaren belangeloos en met grote toewijding de leiding op zich genomen heeft en uitvoeringen tot stand gebracht, welke van zijne volharding en bekwaamheid getuigen', zo staat te lezen in een brief van de Maatschappij.

Op 17 december 1896 moest het concert worden afgelast vanwege ziekte van Dorper. Met spoed nam de Amsterdamse korendirigent Fred Roeske uit Amsterdam de repetities over; de uitvoering werd verplaatst naar 24 februari 1897. Het was het laatste optreden in Hotel Nieuw Bussum. In 1897 kreeg Bussum eindelijk zijn schouwburg/concertzaal: Concordia. Roeske werd de volgende dirigent van Toonkunst Bussum.

Fred Roeske

Medio 1898 kwamen Toonkunst, Roeske en Concordia vol in de schijnwerpers te staan tijdens het tweedaags Muziekfeest van de Maatschappij. Van Dokkum schrijft: 'Dit was het enige Muziekfeest waar een met zorg voorbereide opera werd uitgevoerd en wel Von Gluck's *Orpheus*, een artistieke daad die niet naliet indruk te maken.'

Op 7 september 1898 maakte Roeske nog meer furore bij de Kroningsplechtigheid van koningin Wilhelmina: op de Dam had hij de leiding over 5 orkesten en 3000 zangers. Zijn toekomst lag dan ook in Amsterdam waar hij maar liefst 57 jaar lang roem

Advertentie 23 december 1884. Let wel: trein 10.50 stopt in Bussum!

oogstte met de Koninklijke Mannenzangvereniging Apollo.

Johan Schoonderbeek

Voor de opvolger van Roeske bleef Toonkunst dicht bij huis. Het werd de Naardense Johan Schoonderbeek, die in 1897 het gemengde koor Excelsior had overgenomen van zijn vader en vanaf 1898 met de Zomeruitvoeringen steeds grotere bekendheid in het land kreeg. Zijn grootste zorg was de heropening van de Muziekschool. In maart 1902 deed het Bestuur al pogingen 'tot het stichten eener muziekschool. Het rekt erop, dat Bussums ingezetenen f 500 zullen willen bijdragen in de vorm van giften, waarna vrij zeker is, dat de algemene vergadering der Maatschappij een renteloos voorschot van f 1000 aan de afd. Bussum zal verstrekken', zo vermeldt

de krant. Hoe dan ook, op 1 december 1904 opende de nieuwe Toonkunstmuziekschool haar deuren. Ze kreeg onderdak in Bussums cultuurtempel Concordia.

Vanaf het begin bleek Schoonderbeeks liefde voor Bach: in 1902 liet hij het koor de Actus tragicus (cantate 106) uitvoeren, in 1908 Die Tobackspfeife en in 1910 zelfs het Weihnachtsoratorium. Hij wilde het tweede concert van ieder seizoen

wijden aan Bachcantates, met dure solisten van naam uit het buitenland, zoals tenor Georg Walter uit Berlijn en sopraan Tilia Hill uit Görlitz. In de herfst van 1919 kreeg hij een hersenbloeding. De muzikale inspanningen hadden hun tol geëist. In een lange brief zegt hij zijn dienstverband met het Toonkunstkoor op.

De brief werd integraal in de *Bussumsche Courant* gepubliceerd. Als redenen voor zijn vertrek noemde Schoonderbeek het moeizaam werken met koor en orkest (was

Concordia, waar de Muziekschool sedert haar oprichting was gevestigd

Portret Schoonderbeek uit *Onze musici* (1911)

Portret Mulder uit het jubileumboek Muziekschool 1904-1929

Bach te hoog gegrepen?), de financiën (te dure solisten!) en zijn zwakke gezondheid. Op 13 september 1921 richtte hij de 'Bach-Vereeniging' op.⁵

Schoonderbeek bleef wel docent en directeur van de Muziekschool. Zijn opvolger bij het koor, Ernest Mulder, moest beloven van Bach af te blijven. Pas na de dood van Schoonderbeek in 1927 was Mulder ontslagen van deze 'particuliere belofte aan Schoonderbeek'.

Ernest Mulder

Toonkunst bleef in 1921 ontredderd achter. De vraag was of men wel moest doorgaan. De net afgestudeerde Ernest Mulder, als docent al werkzaam aan de Toonkunstmuziekschool, werd de opvolger van Schoonderbeek. Hij zou tot 1944 aan het roer blijven.⁶ Na de brand van Concordia in 1930 moest Toonkunst uitwijken naar de Wilhelminakerk en naar het gebouw Eltheto achter de Vredekerk. De Muziekschool vond nieuw onderdak aan de 's-Gravelandseweg.

In 1933 was de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst voor haar 104de Algemene Vergadering te gast in De Rozeboom. Er

bestonden dat jaar 38 afdelingen met in totaal 6500 leden, van wie in Bussum 204, in Hilversum 180 en in Laren 100 (niet alle leden waren 'werkend lid'; er waren ook 'kunstlievende leden'). Op de lijst van belangrijke uitvoeringen prijkte onder meer de Symphonia Sacra van Ernest Mulder.

Jan Felderhof

De in Bussum geboren en getogen Jan Felderhof werd de opvolger van Mulder.⁷ In het najaar van 1945 kwam hij met

trede met een avondvullend werk. In mei 1946 was dat Die Jahreszeiten van Haydn.

Hij richtte ook een Toonkunstkamerkoor op. De Muziekschool bloeide, men leidde ook op voor het Staatsexamen en toelating tot het Conservatorium en er was een ballet- en een operaklas.

In 1949 trad het Toonkunstkoor Laren, dat uit 1910 stamde, toe tot de Bussumse afdeling. Bijzonder was de aanbouw van een eigen Toonkunstzaal aan de Muziekschool 's-Gravelandseweg 11 in 1954, een

Rudolph Karsemeijer overeen dat diens Bussums Kamerorkest zou opgaan in een Toonkunstorkest. Als ontstaansdatum van het orkest wordt daarom 1 januari 1946 aangehouden.

Felderhof introduceerde een vaste formule van optredens: in november een programma van kleinere werken voor koor en/of orkest, in februari een orkestconcert met een solist en in mei een groot koorop-

'unicum in de geschiedenis van Toonkunst', volgens de vertegenwoordiger van de Maatschappij bij de opening.

In 1955 zocht Felderhof het hoger op en werd hij de directeur van het Rotterdams Conservatorium.

Anton Dresden

De pianist/cellist Anton Dresden, zoon van componist, muziekpedagoog en dirigent

De Muziekschool aan de 's-Gravelandseweg 11

De steen werd vervaardigd door de Bussumse beeldhouwer N. van der Kreek. De zingende vrouw en de viool beelden de zang en muziek van koor en orkest uit

Sem Dresden, koos in 1955 voor Bussum in plaats van naar de befaamde Juilliard-school in New York te gaan voor een studie koordirectie. Het orkest groeide onder hem uit tot een volledig symfonieorkest.

In het seizoen 1957/1958 startte hij in de Toonkunstzaal van de Muziekschool met een reeks kamerconcerten. In 1958, bij het 75-jarig bestaan van het Koor, schonken de leerlingen van de Muziekschool en de Toonkunstleden een reliëfsteen die in de foyer werd ingemetseld. Deze steen is nu te zien bij het gerestaureerde Brosgebouw van Bensdorp.

In 1964 werd voor het laatst gemusiceerd in Concordia dat toen definitief in handen kwam van de Publieke Omroep. Concerten vonden voortaan plaats in de Zuiderkerk aan de Ceintuurbaan en het orkestoptreden met solist in februari verhuisde naar het Vituscollege. Vanaf 1981-1985 was het nieuwe Spant de thuisbasis van Toonkunst. Vanwege hartklachten moest Dresden in 1987 terugtreden. Zijn afscheidsconcert op 20 mei 1987 met Ein deutsches Requiem van Brahms werd al door zijn opvolger Wim van Herk gedirigeerd.

Buitenlanders

Van Herk werd opgevolgd door drie buitenlanders: de Engelsman Stuart Doughty (1992), de Duitse Marion Bluthard (2001) en de Griek Yiorgo Moutsiaras, die sinds 2016 bij Toonkunst Bussum de scepter zwaait.

Doughty drukte een Engels stempel op Toonkunst: op zijn eerste concert in november 1992 werd Brittens Saint Nicolas Cantata uitgevoerd en bij zijn afscheid klonken de Funeral music for Queen Mary van Purcell en de Five Mystical Songs van Vaughan Williams.

Tijdens het dirigentschap van Marion Bluthard vond een aantal opvallende ontwikkelingen plaats. Tijdens het jubileumconcert van het 120-jarige koor op 24 mei 2003 werd Ein deutsches Requiem uitgevoerd samen met het Toonkunstkoor Hilversum. Bluthard componeerde ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van het orkest Mozaïek I, dat op 25 november 2006 zijn wereldpremière beleefde.

In december 2007 werd de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst omgezet in de Vereniging Toonkunst Nederland,

Koor en orkest van Toonkunst in 2018 in de Wilhelminakerk onder leiding van de huidige dirigent Yiorgo Moutsiaras (foto Rien de Jager)

Fusie

In 1974 fuseerde de Toonkunstmuziekschool met de particuliere Naardense Muziekschool 'Jan Nieland' (uit 1955) tot de gemeentelijke 'Muziekschool voor Gooi Noord'. Deze bestond tot 1996. Particuliere muziekscholen kwamen er voor in de plaats, *De Gooische Muziekschool* (in Scala, Dr. Schaepmanlaan 8) en *De Nieuwe Muziekschool* (in het Vituscollege, Beerensteinerlaan 69).

een onafhankelijke koepelorganisatie voor koren. De term 'Toonkunst' bleef gelukkig gehandhaafd, zodat we nog altijd spreken van Toonkunstkoor en Toonkunst Bussum.

In 2008 verscheen het jubileumboek *Toonkunstkoor Bussum 125 jaar*.⁸ Toonkunst startte dat jaar een reeks Kinderconcerten (muziek, verhaal en kennismaken met alle instrumenten) met het verhaal van de Moldau. Smetana heeft een uitgebreide toelichting van het gebeuren rond de rivier geschreven, waarmee de muziekuitvoering een open boek voor de luisteraar wordt.

Het Kinderconcert werd een jaarlijkse traditie. Voorts werd in 2010 het Jeugdstrijkorkest opgericht (nu Het Wladimir Consort geheten) met jonge strijkers van 10-16 jaar. Elk jaar worden er (door steeds andere kinderen) twee projecten van 9 weken uitgevoerd, afgesloten door een presentatie

Dirigenten

Jacques Hartog (1837-1917)	1883-1884
Gustav A. Heinze (1821-1904)	1884-1888
Gerbrand Dorper (1856-1903)	1888-1896
Frederik J. Roeske (1868-1961)	1896-1899
Johan Schoonderbeek (1874-1927)	1899-1921
Ernest W. Mulder (1898-1959)	1921-1945
Jan Felderhof (1907-2006)	1945-1955
Anton Dresden (1917-1994)	1955-1987
Wim van Herk (1950-)	1987-1992
Stuart Doughty (1953-)	1992-2001
Marion Bluthard (1970-)	2001-2016
Yiorgo Moutsiaras (1976-)	2016-

voor ouders en andere familieleden. Het jeugdorkest is inmiddels gestart met het 21ste project.

Tot slot: op 4 juni a.s. viert Toonkunst Bussum met een Mendelssohn-programma zijn 140-jarig bestaan.

Noten

1. M.J.A. van der Heide, 'Jacques Hartog (1857-1917), de eerste dirigent van Toonkunst Bussum', in: *Tussen Vecht en Eem*, jrg. 3, nr. 1 (1985)
2. De Maatschappij dateert van 1829 en had als doel 'de Toonkunst in de Nederlanden door alle middelen te bevorderen. Bijzonder zal zij trachten de zucht voor de Toonkunst onder de natie meer en meer op te wekken en goede muzikale kennis te verbreiden' (artikel 1 van de Statuten). Zie verder J.D.C. van Dokkum, *Honderd jaar muziekleven in Nederland, een geschiedenis van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst bij haar eeuwfeest 1829-1929*. Amsterdam, 1929
3. Klaes Sierksma, *G.A. Heinze 1821-1904, Proeve van een levensbeschrijving*. Muiderberg, 1979
4. Marcus van der Heide, 'De oorsprong van de Muziekschool in Bussum', in: *Contactblad Historische Kring Bussum*, jrg. 1, nr. 1 (1984)
5. Marcus van der Heide, 'Een eeuw Nederlandse Bachvereniging', in: *Tussen Vecht en Eem*, jrg. 39, nr. 3 (2021)
6. Willem Hijster, 'Ernest W. Mulder', in: *Mens en Melodie*, jrg. 14, nr. 5 (1959)
7. Marcus van der Heide, 'Gooise componisten (1): Jan Felderhof', in: *Tussen Vecht en Eem*, jrg. 14, nr. 4 (1996)
8. Marcus van der Heide, *Toonkunstkoor Bussum 125 jaar*. Gooibergpers, 2008